

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-122>

УДК 316.34; 331

ПРЕДСТАВЛЕНІСТЬ ЖІНОК У СЕРЕДНЬОМУ КЛАСІ

WOMEN'S REPRESENTATION IN THE MIDDLE CLASS

Красота Олена Вадимівнакандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8840-3119>**Сідько Ольга Костянтинівна**студентка ОП «Магістр»,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2253-4123>**Krasota Olena, Sidko Olha**

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Стаття присвячена актуальним питанням ролі середнього класу у суспільному розвитку, підходам до визначення його кількісних класифікаційних критеріїв, еволюції його трактування від «традиційного» («старого») до «нового» середнього класу. Особлива увага приділяється представленості жінок у структурі середнього класу. Досліджено вплив «ефекту батьківства» на кар'єру жінок та сформульовано пропозиції щодо розширення уявлень про жіночу «невидиму» працю та її визнання у суспільстві. Окреслено проблему «скляної стелі» як явища, яке перешкоджає жінкам розвиватися у професійній та політичній сферах. Проаналізовано вплив гендерних стереотипів на представленість жінок у політиці, а також висвітлено питання кластеризації жінок у гуманітарній сфері. Доводиться думка, що в умовах війни українські жінки є найактивнішими представницями середнього класу, що має важливі наслідки для суспільного розвитку.

Ключові слова: середній клас, критерії середнього класу, феміністична економіка, жінки у середньому класі, «невидима» хатня робота.

The article is devoted to topical issues of the role of the middle class in social development. It also focuses on approaches of determining middle class's quantitative classification criteria, the evolution of its interpretation from the traditional (old) to the new middle class. Among the main criteria of belonging to the middle class, it is proposed to distinguish the following: material factors (current income, level of property security), non-material factors (education, intellectual potential, professional and qualification status, level of complexity of professional activity), non-economic factors (free time and quality of leisure time). The role of the middle class as a bearer of democratic values and a guarantor of political freedoms is emphasized. Special attention is paid to the representation of women in the structure of the middle class. It is substantiated that despite the achievements of women in career and public life, their role in the middle class remains understudied. The impact of the 'fatherhood effect' on women's careers has been studied. It has been proven that women perform a greater amount of non-market activities than men (raising children, various housework, caring for sick family members and the elderly, etc.), which is invisible for national accounts and accounting, and therefore has no market value. Proposals have been formulated to expand ideas about women's 'invisible work' and its recognition in society. Two groups of factors – social and psychological – are singled out, which explain the low representation of women in the middle class. The problem of the glass ceiling is outlined as a phenomenon that prevents women from developing in the professional and political spheres. It is substantiated that stereotypes about the division of responsibilities between men and women affect the representation of women in the middle class, and the need to assess the value of housework and recognize its contribution to social development is also indicated. The influence of gender stereotypes on the representation of women in politics is analyzed, and the clustering of women in humanitarian professions is highlighted. It is argued that in wartime Ukrainian women are the most active representatives of the middle class, which has important consequences for social development.

Keywords: middle class, criteria of the middle class, feminist economics, women in the middle class, invisible housework.

Постановка проблеми. Сучасний світ є поляризованим: з одного боку клас бідних, з іншого – клас багатих. Між ними існує сус-

пільний прошарок, який прийнято називати середнім класом. У наукових дослідженнях і в публічній політиці не припиняються дискусії

щодо критеріїв приналежності до середнього класу, доцільності обмеження його класифікаційних критеріїв показником отриманих доходів тощо.

Ще більш недослідженим є аналіз ролі жінок у середньому класі. В цілому, представленість жінок в економічних процесах вивчає феміністична економіка, яка розглядає проблеми та перешкоди, з якими стикаються жінки протягом життя. Попри значний прогрес у встановленні гендерної рівності, жінки в українському суспільстві досі не визнаються рушійною силою формування середнього класу країни. Актуалізація останнього найбільше резонує в умовах повномасштабної російсько-української війни, коли багато жінок-представниць середнього класу (медичні, педагогічні працівниці, бухгалтери та ін.) вимушені покинути домівки і шукати прихистку разом зі своїми дітьми в інших країнах, а інша частина жінок переклала на свої плечі традиційно чоловічу роботу (в умовах більшого представництва чоловіків на фронті).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різними аспектами середнього класу присвячено роботи широкого кола вчених – соціологів, політологів, економістів, істориків, філософів та ін. Платон одним із перших досліджував питання соціальної стратифікації античного суспільства. Ідеї Аристотеля щодо розуміння середнього класу як такого, що знаходиться між дуже бідними та багатими, знаходять відгосок і у сучасних дослідженнях з цієї проблематики. Значний внесок у теорію середнього класу був зроблений П. Бурд'є, М. Вебером, Е. Дюркгеймом, К. Марксом, А. Сен-Симоном, А. Смітом та іншими видатними вченими. Українські вчені також долучаються до дослідження різних аспектів середнього класу. Найбільш вагомим, вважаємо, є внесок з цієї проблематики Е. Лібанової, фахівців Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи та Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова [1]. Якщо різним аспектам середнього класу було приділено достатньо уваги, то проблематика феміністичної економіки є недостатньо дослідженим напрямом вітчизняної економічної науки. Однак західні вчені (Л. Бенерія [2], М. Ворінґ [3], К. Голдін [4] та ін.) досліджують різні аспекти теорії та практики становлення феміністичної економіки, причини її зародження, значення для суспільного розвитку. Попри це, досі малодослідженим є з'ясування ролі жінок у структурі середнього класу, зокрема

в умовах повномасштабної російсько-української війни.

Мета статті. Метою статті є висвітлення важливості, цінності і видимості жінок в середньому класі; визначення факторів низької представленості жінок в його структурі та надання рекомендацій щодо укріплення позиції і визнання ролі жінок у середньому класі як ключового його елемента в умовах війни і повоєнного відновлення економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Традиційно середнім класом вважається прошарок між нижчими і вищими суспільними верствами. Нижчі верстви населення прийнято ототожнювати із представниками робітничих професій, так званими «синіми комірцями». Середній клас, який асоціюється з метафорою «білих комірців», відрізняється від робітників не тільки рівнем доходів і родом занять, але й рівнем освіти і кваліфікації, ступінню економічної та особистісної незалежності, громадянським активізмом. Відмінність середнього класу від вищих суспільних верств полягає у різних цінностях, традиціях, культурних нормах і більшій практичності. Цим, зокрема, середній клас відрізнявся у попередніх століттях від представників аристократії, у яких потреба заробляння була відсутня, а високий статус забезпечувався спадковим багатством і шляхетським походженням.

Найпоширенішим критерієм класифікації середнього класу є рівень доходів, а саме стійких доходів, достатніх для задоволення широкого кола матеріальних і соціальних потреб. Щодо конкретних кількісних значень цього доходу, то він різниться залежно від рівня розвитку країни і визначається переважно вартістю життя. Звідси, середній клас виступає як роздільна лінія між двома контрастними реальностями – світом бідних та світом багатих. Ця роздільність формується на основі різниці в матеріальних можливостях, а також у соціальному статусі. Наявність середнього класу перешкоджає прямому зіткненню цих двох світів та запобігає потенційному конфлікту між ними.

Із середини ХХ ст. відбувся поступовий відхід від спрощеного розуміння середнього класу як такого прошарку, що лежить між бідними та багатими, і який визначається на основі одного критерію – критерію доходу. Натомість набув поширення розподіл середнього класу на «старий» (або «традиційний») і «новий». Якщо «старий» середній клас представлений переважно власниками малого

і середнього підприємництва, то «новий» середній клас складається із високооплачуваних найманих працівників. Якщо «старі середняки» володіють засобами виробництва, то «нові» – інтелектуальним капіталом. До «нового» середнього класу відносять тих, хто володіє інтелектуальною власністю і має навички складної трудової діяльності. Це менеджери, професіонали і напівпрофесіонали, особи вільних професій, інтелігенція і кваліфіковані робітники [5, с. 78].

Згідно з офіційними статистичними даними, в Україні із середнім класом асоціюють себе лише біля 1% населення, до бідних відносять себе 67,1%, а до таких, що не є бідними, але ще не є представниками середнього класу – 31,9% наших громадян (рис. 1).

В той же час за даними НБУ вітчизняним середнім класом можна вважати 8,3% населення. Такі висновки зроблені на основі погляду на доходи представників середнього класу як таких, що можуть забезпечувати собі безперешкодну купівлю товарів тривалого користування, оплачувати відпустку та накопичувати заощадження [7].

Вважаємо, що наведений на рис. 1 розподіл домогосподарств на суспільні прошарки не є достатньо репрезентативним, оскільки головним критерієм в ньому є винятково один критерій рівня доходів. На нашу думку, критерії класифікації середнього класу доцільно розширювати і включати до них сукупність матеріальних (поточний дохід, рівень майнового забезпечення), нематеріальних (освіта, інтелектуальний потенціал, професійний та кваліфікаційний статус, рівень складності професійної діяльності) чинників, а також ті неекономічні фактори, які демонструють наявність вільного часу та якість дозвілля

[5, с. 78]. Маємо відмітити, що помилковим є ототожнення вільного часу тільки із часом, який вивільнено від роботи (позаробочі години) і хатнього клопоту. Вільним часом слід розуміти той час, коли людина не залучена до вирішення повсякденних буденних завдань і не відчуває психологічного напруження від їх кількості, складності або невирішеності. Це час, який є вільним від турбот про забезпечення власного і сімейного добробуту, це час, коли можна вийти за межі щоденних соціальних ролей і займатися приватним, громадським або навіть політичним життям. Це час для підвищення власної політичної обізнаності, громадської активності (наприклад, в якості волонтера), оскільки на відміну від крайніх суспільних прошарків саме представники середнього класу є носіями демократичних принципів і гарантами політичних свобод. Вільний час людина може присвятити самоосвіті, самовдосконаленню, підвищенню кваліфікації, духовному розвитку тощо. Все це в сукупності і характеризує людину як свідомого громадянина і представника середнього класу сучасного суспільства.

Це більш цікавим і недостатньо дослідженим, вважаємо, є погляди на роль жінок у структурі середнього класу. Попри те, що в сьогоdnішньому світі жінки досягають неймовірних кар'єрних висот і обіймають керуючі посади, працюють у бізнесі і в політиці, активно займаються волонтерством, служать на війні тощо, роль жінок у структурі середнього класу все ще є малодослідженою.

В економічній науці виділяють окремий її напрям – феміністичну економіку, – який спрямований на збільшення репрезентації жінок в економіці і досліджує явища та процеси через призму створення більших можливостей для

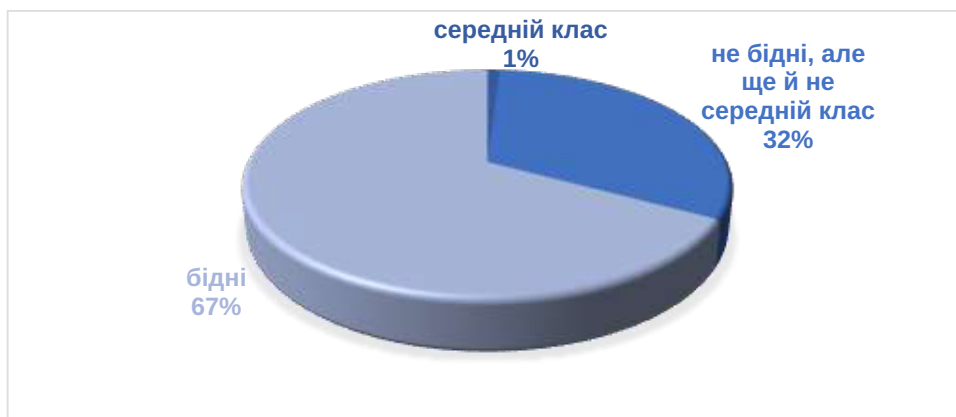

Рис. 1. Розподіл домогосподарств на суспільні прошарки за критерієм матеріального добробуту

Джерело: складено авторами на основі [6]

жінок реалізувати себе в сучасному суспільстві. Однією з головних ідей феміністичної економіки є акцентування уваги на необхідності присвоєння вартості неоплачуваній хатній роботі та догляду за членами сім'ї, яка традиційно лежить на плечах представниць жіночої статі [8].

Нобелівську премію з економіки за вивчення питань становища жінок, зокрема на ринку праці, присуджено у 2023 році американській економістці Клаудії Голдін. Її найвпливовіші статті в цій царині присвячені поглибленню розуміння результатів діяльності жінок на ринку праці, прагнення жінок до розвитку і кар'єри – з одного боку, та прихильності до сім'ї і збереження сімейних цінностей – з іншого [4]. У своїх дослідженнях К. Голдін серед низки причин недооцінення ролі жіночої праці у суспільстві виділяє два ефекти – «ефект заміжжя» і «ефект батьківства», які заважають жінкам повноцінно реалізуватися у суспільному житті. Останній ефект, зокрема, передбачав, що із народженням дитини траєкторія руху працюючих жінок різко падає у порівнянні з аналогічною траєкторією руху їхніх чоловіків (які також є одними із батьків). З появою дитини жінки вимушені взяти паузу у своїй кар'єрі, відповідно їх кваліфікація з часом стає нерелевантною змінам ринку праці і розвитку технологій (рис. 2). Також жінки під тиском суспільства вимушені брати на себе більшу відповідальність за дитину, що також відволікає від руху по кар'єрних сходах і саморозвитку. Вільний час, який можна присвятити самовдосконаленню, підвищенню кваліфікації тощо і який є ознакою приналежності до середнього класу, у цей період різко скорочується.

На представленість жінок у середньому класі впливають, на наш погляд, стереотипність уявлень про жіночі та чоловічі обов'язки, відповідно й поділ на чоловічі та жіночі професії. Більшу частину історії людства жінки сприймалися переважно як матері і дружини, головним призначенням і обов'язком яких є виконання неоплачуваної хатньої роботи і догляд за дітьми. Біля 200 років назад жінки здобули право отримувати вищу освіту та володіти майном, а право голосу жінки почали виборювати трохи більше, ніж сто років назад.

За даними дослідників жінки по усьому світу щодня приділяють в середньому 4,5 години «невидимій», тому й неоплачуваній роботі – приготуванню їжі, прибиранню, вихованню дітей, догляду за хворими членами родини та літніми людьми та іншим різноманітним домашнім обов'язкам. В той же час чоловіки приділяють подібному роду занять менше половини цього часу [10]. Внаслідок виконання «невидимої» роботи значна частина праці жінок залишається поза межами ринкових відносин, отже, не враховується в економічних показниках через відсутність оцінки її вартості. Спробуємо оцінити вартість хатньої роботи, якби вона оцінювалась за ринковими цінами, визначивши таким чином неоплачуваний внесок жінок у суспільний розвиток. Для цього на сайті пошуку вакансій Work.ua була взята середня заробітна плата (у ринкових цінах, в середньому по країні) трьох традиційно невидимих для суспільства жіночих видів праці – прибирання оселі, приготування їжі та послуги няні (табл. 1).

Для розрахунку ринкової вартості однієї години кожного із видів хатньої роботи припускаємо, що середня кількість робочих днів

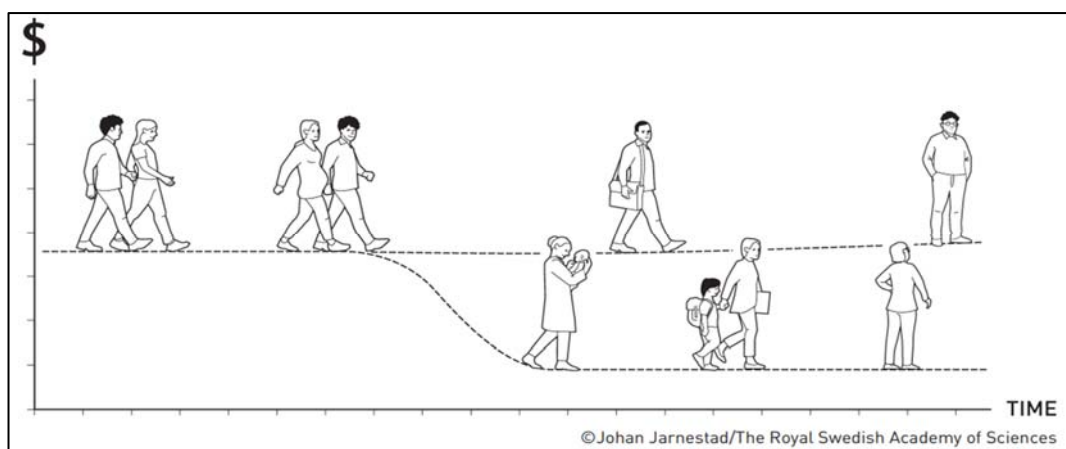

Рис. 2. Вплив «ефекту батьківства» на кар'єру жінки

Джерело: [9]

Таблиця 1

Приклад розрахунку ціни хатньої роботи у ринкових цінах

Вид послуг	Середня зарплатня у ринкових цінах, грн	Ринкова ціна 1 робочого дня, грн	Ринкова ціна 1 години роботи, грн	Потреба днів на місяць, дні	Потреба годин на день, год	Всього
1	2	3	4	5	6	7=4×5×6
Прибирання	25 000,00	1 250	156,25	4	4	2 500,00
Приготування їжі	19 000,00	950	118,75	12	8	11 400,00
Послуги няні	13 500,00	675	84,38	20	10	16 875,00
Всього						30 775,00

Джерело: складено авторами на основі [11]

на місяць становить 20 (без вихідних днів), а також наявний 8-и годинний робочий день. Звідси, ринкова вартість однієї години роботи розраховується як ділення середньої зарплатні на кількість робочих днів (20) та кількість відпрацьованих годин на день (8). Далі припускаємо, що прибирати треба раз на тиждень (4 рази на місяць) по 4 години на день, готувати їжу – тричі на тиждень (12 разів на місяць) по 8 годин на день (з урахуванням необхідності приготування їжі на 2–3 дні наперед) та потребуємо послуги няні всі 20 робочих днів по 10 годин на день (8 годин безпосередньо на роботу та 2 години на дорогу батьків до та з роботи). Подальші розрахунки, продемонстровані у табл. 1, свідчать, що ринкова вартість «невидимої» хатньої роботи жінок становить щонайменше 30 тис. грн. Це альтернативна вартість хатньої роботи жінок, якби вони присвятили цей час (у поєднанні зі своїми освітньо-професійними навичками) на розбудову кар'єри, реалізацію у бізнесі, політиці або громадській діяльності.

Низьку представленість жінок у середньому класі можна пояснити наступними групами факторів:

1) суспільні фактори (дискримінація, гендерні стереотипи, відсутність підтримки, класифікація);

2) психологічні фактори (відсутність інтересу, відсутність довіри тощо).

Перша група факторів найкраще пояснюється через так звану «скляну стелю» як необґрунтоване обмеження поліпшення стану жінок. Згідно з опитуванням, проведеним Соціологічною групою Рейтинг для Дослідницької лабораторії Rating Lab [12], протягом 2021–2023 рр. стан жінок в українському суспільстві покращився більшою мірою завдяки підвищенню зарплатні та помірному кар'єрному зростанню.

На рис. 3 продемонстрована різниця у представленні чоловіків і жінок у середньому класі за трьома виділеними нами вище критеріями: оплатою праці як головного матеріального чинника, кар'єрним зростанням як фактору нематеріального, та за політичною діяльністю як одного із неекономічних факторів. Як демонструє рис. 3, «скляна стеля» найбільш значуще проявляється саме у політичній сфері. Це пояснюється існуванням гендерних стереотипів, згідно з якими чоловіки є кращими політичними діячами, оскільки вони – на відміну від жінок – вмюють краще контролювати свої емоції і є ефективнішими у прийнятті стратегічних рішень. Звідси й недостатність представлення українок у політичній сфері країни – в парламенті, органах місцевого самоврядування, на урядових посадах.

До слова, історично Україна була однією з перших країн у світі, яка офіційно визнала роль жінок у політиці. У 1918 році, під час створення Української Народної Республіки, було прийнято закон, який дозволяв жінкам брати участь у виборах та обіймати посади в уряді. Таке рішення було революційним кроком у світовій історії, оскільки до цього часу жінкам було заборонено брати участь у політичному житті більшості країн. На жаль, пізніше у 1934 році, під тиском радянської влади цей закон було скасовано. І донині політична діяльність (як один з визначальних факторів середнього класу) вважається сферою найменших можливостей для жінок в Україні.

Кластеризація як явище групування жінок більше у гуманітарній сфері, аніж у технічній, яскраво проявляється у сфері освіти. Згідно із стратегією впровадження гендерної рівності у сфері освіти, розробленою Міністерством освіти та науки України, близько 78,3% працівників сфери освіти є жінками. Однак кількість жінок і чоловіків відрізняється на різних

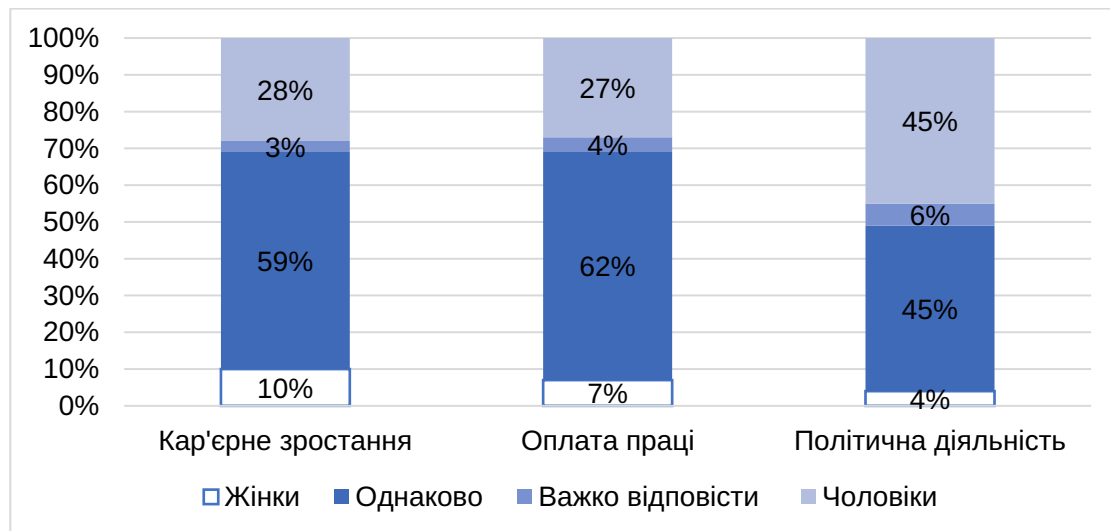

Рис. 3. Представленість чоловіків та жінок у середньому класі за трьома критеріями, 2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі [12]

ланках освітньої ієрархії та на різних рівнях освіти. У закладах дошкільної освіти, педагогічна праця в яких вважається менш цінною, жінки становлять 98,3% від загальної кількості працівників, а у закладах вищої освіти значну частку адміністративного апарату і науково-педагогічних працівників становлять чоловіки [13].

Щодо впливу психологічних факторів на представленість жінок у середньому класі, то, до прикладу, відсутність довіри до внеску жінок у суспільний розвиток здатне створювати психологічний тиск на них, формувати відчуття невпевненості в своїх силах, особливо в умовах стереотипів щодо менш-вартості жінок у професійному і політичному середовищі. Жінки можуть стикатися з труднощами у визнанні їхніх професійних досягнень порівняно з чоловіками, що у подальшому може негативно впливати на їх професійну мотивацію. Відповідно, відсутність довіри провокує появу відсутності інтересу до продуктивної діяльності з боку жінок, адже вони знають, що впираються у «скляну стелю».

В умовах повномасштабної російсько-української війни і порушення звичного укладу суспільного життя змінилась суб'єктність середнього класу. У довоєнний період, не зважаючи на оголошену гендерну рівність, публічна сфера, влада і ресурси були закріплені переважно за чоловіками, а жінкам були відведені домінуючі позиції у приватній сфері. Відповідно, в той період лівову частку в структурі середнього класу займали чоловіки (згідно

із трьох виділених вище критеріїв). В умовах війни лідерство на економічному фронті взяли на себе жінки. Саме вони (жінки) стали потужним пластом середнього класу. Внесок жінок як вагомої складової середнього класу має неоціненні переваги й для суспільного розвитку. Це пояснюється тим, що жінки вкладають значну частину заробленого ними доходу не тільки для задоволення власних споживчих потреб, але і на саморозвиток і розвиток своїх дітей (здобуття освіти, підтримання належного рівня здоров'я, підвищення культурного та фізичного рівнів через участь у спортивних, наукових, творчих гуртках тощо), а також у місцеву та національну економіку, створюючи тим самим величезний економічний ефект.

Висновки. Проблематика середнього класу залишається актуальною та потребує подальших наукових досліджень для більш глибокого розуміння його ролі для соціально-економічного та політичного розвитку національних економік. Особливу увагу слід зосередити на репрезентацію жінок у середньому класі як ключового його елемента в умовах війни і повоєнного відновлення економіки України. Вважаємо за потрібне, по-перше, визнати як доконаний факт високий рівень представленості жінок у середньому класі, по-друге, здійснити заходи по розробці методології врахування «невидимої» хатньої праці жінок у систему національних рахунків. Такі заходи мають стати підґрунтям для сталого недискримінаційного (інклюзивного) розвитку у третьому тисячолітті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лібанова Е., Черенко Л., Василев О., Реут А. Населення із середніми доходами як основа для формування середнього класу в Україні. *Національна безпека і оборона*. 2014. № 1–2 (144–145). С. 79–96.
2. Beneria L. Conceptualizing the labor force: The underestimation of Women's economic activities. *The Journal of Development Studies*. 1981. № 17(3). P. 10–28.
3. Waring M. If women counted: A new feminist economics. Harper & Row. 1990. URL: <http://www.roiw.org/1992/237.pdf> (дата звернення 13.12.2023).
4. Goldin C. The Quiet Revolution That Transformed Women's Employment, Education, and Family. *The American Economic Review*. 2006. Vol. 96. № 2. P. 1–21.
5. Красота О. Середній клас в Україні: сутність та класифікаційні ознаки. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 121–122. С. 76–81.
6. Державна служба статистики України: Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів. 2020 р. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_sdrsd_20.pdf (дата звернення: 16.02.2024).
7. Національний банк України. Інфляційний звіт. Жовтень 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf?v=5 (дата звернення: 16.02.2024).
8. Красота О. В., Панова Л. І. Феміністична економіка як складова інклюзивного суспільного розвитку. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-01-02>
9. Official website The Nobel Prize. URL: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2023/press-release/> (дата звернення: 19.02.2024).
10. The surprising reason why lesbians get paid more than straight women. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/02/25/the-surprising-reason-why-lesbians-get-paid-more-than-straight-women/> (дата звернення: 25.12.2023)
11. Офіційний веб-сайт Work.ua. URL: <https://www.work.ua/salary/> (дата звернення: 23.02.2024).
12. Можливості жінок в Україні. Соціологічне дослідження. 2023. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rl_gender_issues_062023.pdf (дата звернення: 20.02.2024).
13. Стратегія впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року : Розпорядження КМ України від 20.12.2022 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 21.02.2024).

REFERENCES:

1. Libanova E., Cheren'ko L., Vasylyev O., Reut A. (2014) Nasednennya iz serednimy dokhodamy yak osnova dlya formuvannya seredn'oho klasu v Ukrayini [Population with average incomes as a basis for the formation of the middle class in Ukraine]. *Natsional'na bezpeka i оборона*, no. 1–2 (144–145), pp. 79–96. (in Ukrainian)
2. Beneria L. (1981) Conceptualizing the labor force: The underestimation of Women's economic activities. *The Journal of Development Studies*, no. 17(3), pp. 10–28.
3. Waring M. (1990) If women counted: A new feminist economics. Harper & Row. Available at: <http://www.roiw.org/1992/237.pdf> (accessed December 13, 2024).
4. Goldin C. (2006) The Quiet Revolution That Transformed Women's Employment, Education, and Family. *The American Economic Review*, vol. 96, no. 2, pp. 1–21.
5. Krasota O. (2011) Seredniy klas v Ukrayini: sutnist' ta klasyfikatsiyini oznaky [The middle class in Ukraine: essence and classification features]. *Visnyk Kyivskoho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya «Ekonomika»*, no. 121–122, pp. 76–81. (in Ukrainian)
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny: Samootsinka domohospodarstvamy Ukrayiny rivnya svoiykh dokhodiv [State Statistics Service of Ukraine: Self-assessment by Ukrainian households of their income level]. Available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/07/zb_sdrsd_20.pdf (accessed February 16, 2024) (in Ukrainian)
7. Natsional'nyy bank Ukrayiny. Inflyatsiynyy zvit-2023 [National Bank of Ukraine. Inflation report-2023]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q4.pdf?v=5 (accessed February 16, 2024) (in Ukrainian)
8. Krasota O., Panova L. I. (2023) Feministychna ekonomika yak skladova inklyuzyvnoho suspil'noho rozvytku [Feminist Economics as a Component of Inclusive Social Development] *Problemy suchasnykh transformatsiy. Seriya: ekonomika ta upravlinnya*, no. 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-01-02> (in Ukrainian)
9. Official website The Nobel Prize. Available at: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2023/press-release/> (accessed February 19, 2024).

10. The surprising reason why lesbians get paid more than straight women. Available at: <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2016/02/25/the-surprising-reason-why-lesbians-get-paid-more-than-straight-women/> (accessed December 25, 2024).
11. Official website Work.ua. Available at: <https://www.work.ua/salary/> (accessed February 23, 2024) (in Ukrainian)
12. Mozhyvosti zhinok v Ukrayini. Sotsiolohichne doslidzhennya-2023 [Opportunities for women in Ukraine. Sociological research-2023]. Available at: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rl_gender_issues_062023.pdf/ (accessed February 20, 2024) (in Ukrainian)
13. Stratehiya vprovadzhennya hendernoyi rivnosti u sferi osvity do 2030 roku : Rozporyadzhennya KM Ukrayiny vid 20.12.2022 r. № 1163-r. [Strategy for implementation of gender equality in the field of education until 2030: Order of the CM of Ukraine dated 12.20.2022 No 1163]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-%D1%80#Text> (accessed February 21, 2024) (in Ukrainian)